Ir. J. F. Wolterson / **Oude populieren in Nederland**

Directeur van het Bosbouwproefstation

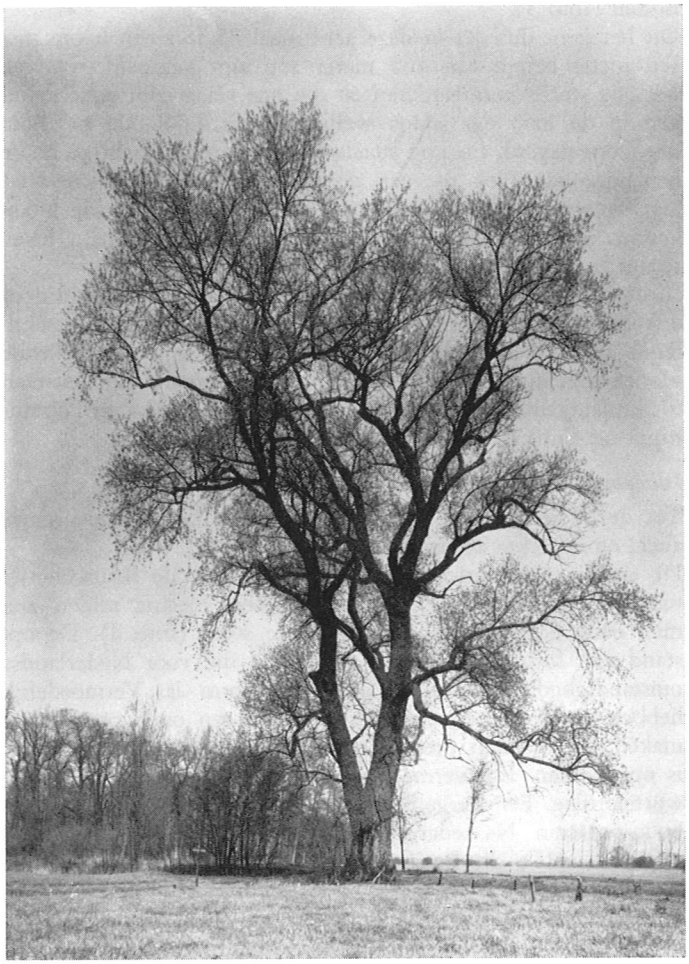

Foto 1. 'Marilandrica' Nederhemert
d 1,3 = 208 cm H = 32 m 150—200 jaar

Bovenstaande titel opent de mogelijkheid om de populier vanuit verschillende gezichtspunten te bekijken.

Oude bomen.

Men kan daarbij het beeld oproepen van ons vertrouwde oude bomen in het landschap of in begroeiingen van stadsplantsoenen of landgoederen. Daarbij komen naast gewaarwordingen over de schoonheid van dergelijke bomen ook gedachten op over de andere waarden die ze kunnen vertegenwoordigen. Hun ouderdom kan betekenen dat ze sterk zijn, waardoor ze bij voortkweken in beplantingen weinig kans hebben voortijdig af te sterven. Dit laatste kan behalve voor het geldelijke voordeel, ook voor de aankleding van het landschap grote betekenis hebben. Vaak ben ik bij het bekijken van oude populieren van dankbaarheid vervuld jegens hen die deze bomen hebben gespaard. Tegelijk daarbij klimt soms ook een gevoel van spijt in mij op over de ontbrekende bomen die alleen nog in verhalen leven. Volgens hen die ze gekend hebben, paarden deze bomen geweldige afmetingen aan schoonheid. Hadden we nog maar over deze bomen kunnen beschikken, denk ik dan met afgunst, hoeveel meer zouden wij dan nu wellicht geweten hebben en hoe hadden ook wij dan kunnen genieten van hun aanwezigheid (foto 1).

Zoals ik nu terug kan verlangen naar deze verdwenen exemplaren of groepen, zo zal misschien ook degene die dit opstel over vijftig jaar nog eens onder ogen krijgt, spijt voelen opwellen over het feit dat er inmiddels van de exemplaren, waarover ik u wat wil gaan vertellen, een groot gedeelte het veld heeft moeten ruimen.

Voor de mensen die na ons komen, dienen wij iets van waarde achter te laten. Reeds legt men in vele parken en recreatiegebieden boombeplantingen aan, waaruit later groepen van enkele oude bomen of een enkel exemplaar zal overblijven als sieraad van het landschap. Doelbewust wordt dit toegepast in het Amsterdamse bos [1]). Daarnaast bestaat de mogelijkheid om bestaande beplantingen of delen daarvan uit te zoeken en aan te wijzen om oud te worden. Voor dergelijke groepen of exemplaren zouden wij dan extra zorg dienen te hebben, zowel wat betreft hun bescherming tegen uitwendige beschadigingen als wat betreft een goede verzorging van de grond waarop ze staan. Dit voorstel zal gemakkelijk inslaan bij het personeel van de afdeling Landschapsverzorging van het Staatsbosbeheer, maar ook hoop ik de eigenaars van beplantingen, zoals gemeenten, particuliere bosbezitters en bosbezittende stichtingen voor deze gedachte te mogen winnen. Instellingen met als doelstelling de bescherming van de natuur zullen met deze gedachte vertrouwd zijn, immers in natuurbeschermingsgebieden vormen dergelijke groepen of individuen vaak een belangrijk punt van aantrekkingskracht voor de bezoekers.

De liefde voor oude bomen is een echt Nederlands erfgoed en in dit verband wil ik de lezer, wellicht ten overvloede, wijzen op de schilders van onze gouden eeuw, die de schoonheid van het landschap ontdekten. Overal treft men in de musea hun schilderijen aan waarop grote oude boomgroepen of alleenstaande woudreuzen voorkomen die vaak op romantische wijze verminkt zijn door de tand des tijds. En behoren deze landschappen niet nog heden tot die, welke wij zo graag beschouwen, omdat ze een weldadige rust ademen? Ze vertegenwoordigen in die bomen een motief dat het betrekkelijke van ons bestaan aan ons toont en dat ons naast een gevoel van rust eveneens een gevoel van behagen, veiligheid en vertrouwen schenkt.

Ik nodig u dan ook bij deze gaarne uit om eens te gaan zitten op de bank onder de oude zwarte populier achter het dorpje Voorst in het wijde en toch intieme landschap van het IJsseldal

[1]) J. H. Mulder, C. Bakker en C. van Hees: „Het Amsterdamse Bos", Uitg. Dienst der Publieke Werken, Amsterdam.

Foto 2. P. nigra, Voorst
d 1,3 = 126 cm H = 25 m ongev. 75 jaar

Foto 3. 'Serotina' Eisden
d 1,3 = 186 cm *H = 41 m* *150—200 jaar*

en ik kan u de verzekering geven dat u daar deze gevoelens van behagen en vertrouwen zult hebben en bevrijd zult worden van het jachtige gevoel dat ons leven kenmerkt (foto 2).

Oude soorten en klonen.

Men kan echter ook onder „oude populieren" soorten of klonen verstaan, die reeds eeuwen in ons land als cultuurgewas worden geteeld. Deze kunnen gisteravond nog als stek gestoken zijn en vandaag hun eerste glimmende jonge bladeren aan u vertonen, maar dan toch blijven zij oud. Men kan ze daarom beschouwen als de jongste levende twijgen van de zaailing die eens, om zijn gewaardeerde eigenschappen, door het oog van een vakman of van een liefhebber werd uitgezocht. Vele van onze tijdgenoten op het platteland vermeerderen, evenals onze voorouders dit deden, de klonen nog door poten uit de toppen van de bomen te kappen en weer als reusachtige stekken in de grond te steken. Een normale beplanting langs een weg zal om de 25 jaar gekapt kunnen worden. De bomen zijn dan rond 25 meter hoog. Voor het nemen van een poot uit de top gaat ongeveer 5 meter verloren, zodat er 20 meter stamstuk overblijft. Populus canadensis cv Serotina, die tot een van de oudste handelsklonen behoort, is hier wellicht, zoals Van der Meiden in Berichten Bosbouwproefstation nr. 19, 1962, vermeldt, al 200 jaar geteeld, getuige ook de oude bomen van Eisden (foto 3).
Dit betekent dus dat in deze acht maal 25 jaar een boom met een totale lengte van 165 meter zou zijn gegroeid, waarvan wij nog steeds vermeerderen en die ons via al zijn nakomelingen in de loop der tijden wellicht reeds 2.000.000 m^3 hout heeft opgeleverd. En nog steeds is deze sprookjesachtige boom niet uitgeput. Ook uit een oogpunt van houtproduktie vertegenwoordigt een dergelijke populier, die wij als oude kloon kennen, een grote waarde die ons, indien wij op zijn leven terugzien, met ontzag vervult.
In ons land worden de oude populieren vertegenwoordigd door enkele inheemse en buitenlandse soorten die in veel verschillende individuen aanwezig zijn. Bovendien zijn verschillende klonen ingeburgerd die in de laatste twee eeuwen zijn ontstaan uit kruisingen tussen Populus deltoides uit Amerika en Populus nigra uit Europa.

Inheemse soorten.

Tot de oude inheemse populieren behoren de esp, de grauwe abeel en de echte zwarte populier.
De esp is een houtsoort uit het hakhout en de houtwalletjes tussen weilanden op humusijzerpodsolen. Slechts zelden ziet men oude bomen of bossen van deze soort (foto 4). De opstand van foto 5 bestaat uit een kloon die voor Nederlandse omstandigheden uitermate fraai van vorm is. Vermoedelijk hebben we hier met nakomelingen van een oude populier te maken, die wellicht meer dan 100 jaar geleden op die plaats is opgekomen. Esp vermeerdert zich namelijk gemakkelijk uit wortelopslag. Een dergelijk bosje is meestal uit gemengd hakhout ontstaan. Na iedere keer kappen kan zich de esp weer uitbreiden. Uit dit bosje werd enkele jaren geleden de eik verwijderd.
Nauw verwant aan de esp is de grauwe abeel die veel harder groeit dan de esp en zijn hoofdverspreidingsgebied heeft in de rivierdalen en wel in die bossen, die een zeer groot aantal boomsoorten hebben. Meestal is hij te vinden in bossen die samengesteld zijn uit eik, esdoorn, es, wilde kers, iep en berk. Dit bostype is een tussenfase van de ontwikkeling tot het uiteindelijk meer éénvormige eiken- of beukenbos. Als zodanig heeft de grauwe abeel dus een pionierkarakter, evenals de esp. Ook deze boom verjongt zich door wortelopslag na kaalkap, en uit zaad (foto 6).
Een andere, aan de beide vorige verwante, soort is niet inheems. Deze komt maar met enkele klonen in ons land voor, die alle vrouwelijk zijn, dit in tegenstelling tot de beide voorgaande. Dit is de witte abeel (foto 7).
De inheemse boom van de groep gebruikspopulieren die in

Foto 4. P. tremula, Ommen
d 1,3 = 27 cm *H = 23 m* *32 jaar*

Foto 5. P. tremula, Herikhuizen
d 1,3 = 20 cm *H = 20 m* *ca 25 jaar*

Foto 6. P. canescens, Limbricht
d 1,3 = 66 cm *H = 29 m* *ca 35 jaar*

Foto 7. P. alba, Goor
d 1,3 = 147 cm *H = 19 m* *78 jaar*

van IERSEL Boomkwekerijen UDENHOUT
Uw leverancier voor alle soorten N.A.K.B. populieren in alle maten en leeftijden.
Licentiehouder voor Nederland van de Löns populier.

4

5

6

7

Foto 8. P. nigra, Ommen
d 1,3 = 146 cm *H = 26 m* *70—100 jaar*

Foto 9. P. nigra, Vijlen
knotpopulier *ca 80 jaar*

Nederland met veel verschillende exemplaren voorkomt, de zwarte populier, treft men zelden aan als grote boom. Veelvuldig komt hij nog voor als knotpopulier[2]). In het landschap zijn de oude bomen, maar ook de knotpeppels vaak buitengewoon aantrekkelijk. Zie foto's 8 en 9. Deze boom behoort van nature thuis in rivierdalen en verjongde zich daar ook gemakkelijk in de tijden dat de rivierdalen nog niet bedijkt waren. Een vreemdeling, die tot deze soort behoort, is de Italiaanse populier, die uit warmere streken is geïmporteerd. Hij werd vaak gebruikt om de plaats te markeren waar waterlopen hoofdwegen kruisen. Napoleon gebruikte deze boom veel voor dat doel, zodat met het oog op voorzieningen bij zware transporten, van verre dergelijke punten te herkennen waren.

In gebruikswaarde is Populus nigra ver overvleugeld door de reeds genoemde, uit kruisingen tussen P. deltoides en P. nigra ontstane, hybride populieren. Hun goede eigenschappen en het feit dat ze dezelfde eisen aan de standplaats stellen, zijn de oorzaak dat Populus nigra verdwenen is uit de gebieden van intensieve populierenteelt. Over deze populieren zal in een volgend artikel meer worden verteld.

[2]) J. F. Wolterson „Populus nigra in Nederland". Korte meded. Bosbouwproefstation, nr 49, 1961.

INTERESSANTE BEPLANTINGEN

II

Overal in ons land vindt men oude wilgenbeplantingen langs wegen, weilanden en om boerderijen, maar oude wilgenbossen zijn zeldzaam. Verreweg de meeste van deze wilgen zijn bovendien van maar matige kwaliteit. Er zijn echter goede uitzonderingen.

Het mooiste wilgenbos in Nederland, tenminste voorzover ik weet, is eigendom van de gemeente St. Oedenrode. Het is niet groot, bestaat uit enkele honderden bomen, maar deze zijn van zo'n mooie vorm en zijn ook zo goed gegroeid dat we mogen spreken van een uitzonderlijk fraaie wilgenopstand. In juni bezochten ongeveer 100 populierendeskundigen uit vele Europese landen ons land en zagen ook deze wilgen. Men was werkelijk onder de indruk, er werden talloze foto's gemaakt, velen vroegen om stekmateriaal van deze bomen en van verschillende kant werd ons verzekerd dat dit een van de mooiste wilgenbeplantingen in Europa moest zijn.

Het bos waarover we spreken ligt aan de weg St. Oedenrode-Best in een gebied, bekend als „De Belders". Het maakt deel uit van een groter boscomplex, dat voor het grootste deel uit populier ('Marilandica') van dezelfde leeftijd bestaat. Deze populieren produceren zeker niet meer dan de wilgen.

Het bos is aangelegd in het voorjaar van 1932 onder toezicht van de toenmalige bosbouwkundige ambtenaar van het Staatsbosbeheer, de heer Van Hemel, die bijzonder veel voor de Brabantse populierenteelt heeft gedaan. Het grootste deel van het terrein werd met 'Marilandica' beplant. Een deel was echter zo laaggelegen, dat men het verstandiger oordeelde hier wilgen te planten. Men heeft hiervoor 3-jarige bewortelde planten